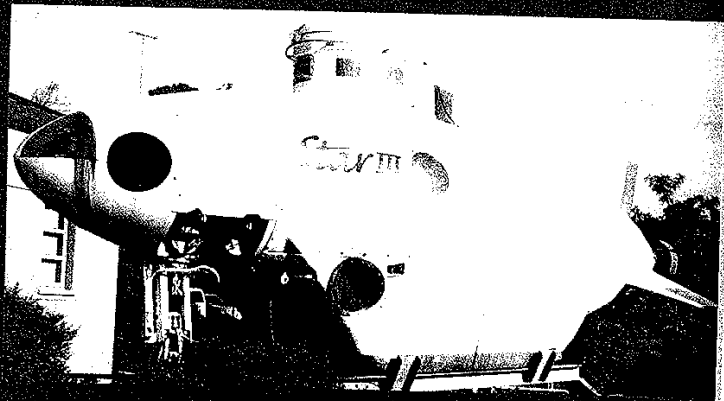

DIIS REPORT

Svend Aage Christensen

MARSKAL-IP AJAAPPILAA

Qaartartoqangilaq

Qaartartoqarsimanngisannarpoq
aamma qaartartunik ujaasinngillat

Eqikkaaneq

DIIS Report 2010:02

Pisortamit aallaqqaasiut

Nunanut allanut ministerip Thule-mi ajunaarneq pillugu, tassungalu atatillugu paasissutissat tunngaviusut pillugit misissuisoqarnissaanik piunasaqataa tigugakku seniorforsker Svend Aage Christensen qinnuigaara suliaasaq misissoqqullugu. Taanna suliaasaqarfimmu tassunga tunngasunik misilittagaqarpoq, ilaatigullu DUPI-p 1997-imi atuakkanik marlunnik annertussusilimmik qulaajaatitsinerani *Kalaallit Nunaat sorsunnerup nillertup nalaani* ataqatigiissaarisuusimalluni. *Danskit amerikarmiullu sillimaniarnermut politikkiat 1945-68.*

Matumuunalu nuannaarutigaa misissuinerup inerneru saqqummiussinnaagakkit.

Nanna Hvidt

Pisortaq

Atuakkiortup aallaqqaasiutaa

Ilisimatusarnermi assistentera, – forskningsassistent, cand. mag. Gry Thomasen qutsaviginiarpara nalunaarusiap matuma suliarineqarnerani pitsaasumik tapersersuisimanera pillugu. Taassumami paasissutissat tunuliaqutaasut eqqummaarilluni misissoqqissaarsimavai, allagaatinilu taakkunani paasissutissat qarasaasiamut database-mut nalunaarsorsimallugit, aammalu danskit toqqorsiviinit paasissutissanik naleqarluartunik nassaartorsimalluni, ulluinnarnilu sulininni isummersuilluarsimalluni.

Uangalu aamma suleqatinnut immikkullu ilisimasalinnut danskiusunut nunanillu allaneersunut qujaniarnera oqaatigerusuppara, taakkua piffissaminnik siunnersuuciminnillu tuniorarluarsimammanga.

Svend Aage Christensen

I. Aallaqqaasiut

Sooq nalunaarusiortoqartariaqarpa?

Nunanut allanut ministeri Per Stig Møller, allagaqarluni januarip arfernanni 2009, DIIS-imut piunasaqarpoq, timmisartup qaartartunik nakkakaatitsissutip B-52-ip 1968-imi Kalaallit Nunaata kitaata avannaani Thule-mi timmisartunut mittarfiup eqqannguanut nakkartoq pillugu pappialaatit pillugit nalunaarusiortoqassasoq. Timmisartoq B-52 pineqartoq qaartartorsuarnik brint-imit sanaanik sisamanik usisimavoq. Ukiuni qulikkaani sisamani kingullerni amerikkarmiut aamma danskit pisortatigoortumik nassuiaatigiuarsimavaat atomip nukinganik qaartartorsualiat sisamaasut ajunaarnermi aseroneqarsimasut.

Nunanut allanut ministerip iliuuseqarneranut pissutaapput Folketingimi oqallinneq, BBC-mi aallakaatitat arlariit, allaaserisallu novembarip qulingani aqqarnanilu saqqummiunneqartut. Tamanna ukiunik arfineq marlunnik sioqqullugu, 2001-imi BBC-mi aviisiliortup Gordon Corera-p amerikkarmiut nukissiuuteqarnermut ministeriaqarfianiit (DOE) pappialaatit, – dokumentit – 348-ut Thule-mi ajunaarnermut tunngasut Las Vegas-imi toqqorsivimmiit tiguaai.

Gordon Corera BBC News-imi sillimaniarnermut tunngasunik aallakaatitassioortuuvoq. Taassuma pinerliiniarnermik akiuiniarnermut, atom-ip nukinganik sakkussiat siammartigaanerannut, aammalu nunarsuaq tamakkerlugu sillimaniarnermut tunngasunik apeqqutit BBC-mi TV-mut, Radiumut aamma qarasaasiatigut Online-imi suliaasaqarfigai allaaserinnittartut aallakaatitassioortutullu. Gordon Corera-p aamma tuluit amerikkarmiullu kilitissiaqarfii artuumassuteqartut sammisarsimavai, aammalu tuluit TV-anni Today-show-imi nunanut allanut tunngasuni tusagassisartuusimalluni. Aamma aviisini allaaserisamut ajunngivissumut “The Need for Context: The Complexities of Foreign Reporter” allattuusimavoq. Ilaatigut Oxford-imi aamma Harvard-imi ilinniarsimasuuvoq, BBC-milu atorfinilluni 1997-imi. Assut ilippanarpoq. Aviisiliortoq ajunngivissumik ilinniagalik misilittagaqarluartorlu, pappialaatit 348-it misissornissaannullu piffissaq ukiunik arfineq marlunnik siviussusilik piffissaralugu.

Ajoraluartumilli inerneru isumalluarnermut naapertuutinngillat. Apeqqutigisariaqarpormi Gordon Corera isumaqarnersoq oqaluttuarisaarnermi “ilumoortut” paasissutissanit tuluit oqaasi atorlugit suliaasunit taamaallaat

paasineqarsinnaasut. Allaaserisami oqaatiginiarneqartoq pingaarneq tassavaoq timmisartorsuaq B-52 nakkarmat qaartartorsuit pingasut kisimik nassuiaatissaqartinneqartut, taamaasillunilu immaqa Thule-p kangerlliiumarnani suli qaartartorsuarmik ataatsimik nassaassaqartoq, aammalu amerikkarmiut aqqartartoq atorlugu misissuinerminnut pissutaasut eqqortut saqqummiussimanngikkaat, tassalu taamani 1968-ip aasaani aqqartartuaraq iluaqutigalugu qaartartup sinnikorisinnaasaanik ujaasinerit.

Qaartartoq pillugu oqaatiginiarneqartoq stulleq nutaarsiassaavoq nutaajunngitsoq, taannami danskit nutaarsiassaqartitvilitit stullermeerluni 1987-imi saqqummiunneqareerpoq, aammalu oqaluttuaq nutaajunngorlugu 2000-imi saqqummiunneqaqqilluni. 2000-imi saqqummiunneq paasissutissat maajimi 1988-imi isertugaatitut nalunaarsugaajunnaareut tunngavigalugit aammalu alla novembarimi 1995 isertugaatitut nalunaarsugaajunnaareut tunngavigalugit suliaapput. Oqaatiginiarneqartup aappaa, tassalu aqqartartuaraq atorlugu immap iluani misissuinerup sinertavianik isertuussiniartoqarsimasoq, nutaarsiassatut nucaatut taaneqarsinnaavoq, tusagassiorfinni sammineqarnerata annertussusianiit isigintassagaanni, kisiannili apeqqummi tassani pappilissat paasissutissat nutaajunngitnut ilisimaneqarluareersullu tunngavigineqarput, februarimi 1991 isertugaatitut nalunaarsugaajunnaartut aammalu pappialaait ataatsimoortut 317-it uumia ataatungaani eqqaaneqartussat ilagaat. Takussutissaqanngilagut Gordon Corera danskit toqqorsiviini misissuisimanersoq, imaluunnille uppernarsaatissarsiorsimanagera tungavissarsiorsimanageraaluunnille oqaatiginiakkani, tassalu Danmarki apeqqutini aqqartartuaraqqap misissuisinneqarsimanageranut tunngasuni isertuunniarneqarsimanageroq.

Nunanut allanut ministerip DIIS-imut ersarissumik apeqqutigliana tassavaoq, pappialaait 348-it (quppernerit 2000-it missigisaat) Gordon Corera p 2001-imi pissarsiarisai paasissutissanik nutaanik aalajangiisunillu imaqarnerat, amerikkarmiut energiministeriaata (DOE) isertugaataajunnaareut 1986-imit ukiunilu tulliuttuni nalunaarsorsimasaanut 1994-imit septembari qaannat tamanut saqqumisunngortinneqartunut sanilliullugit. Peqatigiiffiup Foreningen af Stråleramte Thulearbejdere, – Thule-mi sulisuusimasut qinnogernik ulorianartunik eqqorneqarsimasut peqatigiiffiata pappilissat paasissutissat pineqartut takusinnaanngorumallugit qinnuteqarsimavoq, paasissutissallu pineqartut aamma qinnutigineqarnerat tunngavigalugu danskit naalakkersuisunut nassiunneqarsimallutik.

Pappial
2001-ir
nikinga
paasiss
paasiss
atorneo
oqalut
qaamr
Posten
aamm

BBC
"BBC
qaart
ilumc
swan
tung
weaf
inve

"Qa
oqal
dece
mir
asse
imr
aju
mi
tin

O.
na
qe
si
F

C
n

Pappialaatit 317-it 1994-imi tamanut ammaanneqartut pappialaatit 348-it 2001-imi Gordon Corera-p pissarsiarisaasa ilagaat, annikitsuaraannartigut nikingassuteqarlutik. Kisiannili pappialaatit katersat 348-it ilaqarput paasissutissanik pingaaruteqartunik, katersani 317-imi ilaanngitsunik, kisiannili paasissutissat taakkua Gordon Corera-mit aallakaatitassiani allaaserisanilu atorneqanngillat. Oqaatigineqarsinnaavoq BBC-p qaartartorsuarnut tunngasumik oqalutruai, danskit nunarsuullu ilaani allani tusagassiutit tamatigoortumik aggusti qaammat 2000-imi eqqartugaasa assigilluinnaraat, assersuutigalugu *Jyllands-Posten-imi* aggustip ulluisa aqqaneq aappaanni ukioq 2000 (J-P 12/8 2000) aamma BBC-mi aggustip ulluisa 13-anni ukioq 2000, (BBC News 13/8 2000).

BBC Radio World Service-lu sulii alloriaqqilluni imaattunik oqaatiginninniarpoq, "BBC-p misissuinerani (...) siullermeersumik uppernarsarneqarpoq qaartartorsuarnik ataatsimik annaasaqartoqarsimaneranik tusatsiartakkar ilumoortuusut", (BBC World 2008). Suliaq imaannaanngilaq. "All his geese are swans", soorlu ussat taama oqariartortoq. BBC Two Newsnight aamma taassuma tungaanut ingerlavoq, aamma imatut nassuiaalluni: "The US abandoned a nuclear weapon beneath the ice in northern Greenland following a crash in 1968, a BBC investigation has found" (BBC Two 2008).

"Qaartartumik tammaasaqartoqartoq" pillugu upperinninneq takisuumik oqalutuassartarpoq. Assersuutigalugu danskit tusagassiorfiisigut aallakaatitani decembarimi 1987-imi apeqqut taanna sammineqarpoq. Danskit nunanut allanut ministeriata nassuiarpaa amerikkarmiut sakkutuuvisa timmisartortartut assortorsimangisaannaraat qaartartorsuaq, qaartartorsuilluunniit siku putullugu immap naqqanut kivisimasinnaanerit, kisiannili qularutissaanngitsoq qaartartorsuit ajunaarnermi aserorneqarsimanissaat. Ilanngullugulu oqaatigaa immap iluani misissuinerit aqqartartumit Star III-mit aggustimi 1968 ingerlanneqartut timmisartup sinnikuinik takititsisimasut, kisianni qaartartorsuarnik naamik.

Oqaluuserisamat tassunga atalluinnartuuvoq plutoniummip annertussusianut naatsorsuutinut tunngatillugu apeqqut, tassa imaappoq, plutoniummip qaartartorsuarniittup annertussusia aammalu ajunaarnermi plutoniummi siammartitserneqartoq. 1988-imi septembari qaammat statsministerip Folketingimi apeqqut taanna pillugu apeqqutigineqartut akissuteqarfigai.

Qaartartorsuaqarneranik upperinninneq ussatigineqalersoq tupaallaatissaanngilaq, maluginiaraanni pappialaatit tunngavigineqartut assigiiaartuummata. Ukioq

2000 aamma ukioq 2008 tusagassiuutit pappialaatit ikittuinnaat atorlugit oqaaseqatigiiaat ataasiakkaat pappialaatinit 348-nit qanoq paasineqarnissaat isumaliutigisaqattaarpaat.

Maluginiartariaqarporli pingaaruteqartumik assigiinngissuseqarmata, BBC-ip allaaserisaani aallakaatitassiaanilu 2008-meersuni, avlisillortup atorfillit ilisimatuullu amerikkarmiut 1968-imi ajunaarnermik sullaqarnikuusimasut oqaloqatigisimavai, taakkualu pappialaatini allaaserisaat ilaat paasissutissatut ilumoortutut uppersarsarsimarpasippaat.

Taakkualu ilagaat William H. Chambers, siusinnerusukkut visedirektoriusimasoq, sakkussiornermilu ilusilersuisartutut Los Alamos National Laboratory-mi atorfeqarnikuusimasoq, taamanikkullu siertuunikuusimasoq, ajunaarnermik sammisaqarsimasunut, tassungalu ilaasimalluni Thule-mi ajunaarnermik (takuuk dok. 107026, taassuma sammisarissimasoq paasisaqarfigilaarniarlugit). "Pakatissutigineqarsimavoq atorluusat tammartut nassaarineqarsinnaasimannginnerat" BBC-mut oqarpoq, nassularlugulu 2009 ujaasineq unitsinnaraanni pitsaanerusimanersoq. "Allanut ajornartorujuaasimavoq paasissutissat isertuussatut isigineqartut ajunaarnermilu tammartut nassaarinissaat, uagut nassaarisinnaanngeriikkagut" (BBC News 2008; BBC Two 2008).

Dr. Chambers naapertorlugi allat isortorlutik paasissutissat tammartut nassaariniarsinnaanaviannngilaat, aammalu atortut radioaktivusut imarsuarmi taama annertutigusumi nunguinnartussaassapput ulorianarunnaarlutillu. Atorfillit allat pappilissanik paasissutissanik isertuussanik atuarsimasut aamma uppersarsarpaat sakkuutinik maangaannaq qimatsisoqarsimasoq, BBC-mi allaaserisami atuarneqarsinnaavoq. Pentagon-imit BBC-mit misissutissat oqaaseqarfigineqarumasimanngilaq, tassangaaniillu pisimasoq pillugu siusinnerusukkut pisortatigoortumik misissuisimanerit innersuunneqarput.

Taamatut allaaserinninneq apeqqutinik pilersitsivoq. Allaaserisap oqaatiginiarpaa paasissutissisut atiisigut oqaatigineqanngitsut "uppersarsaraat nakkussanik qimatsisoqarsimasoq". Soorunami imaassinnaavoq paasissutissiinerarneqartut atiisigut taaneqanngitsut eqqortumik issuarneqarsimasut, kisianni maluginiartariaqarpoq pineqartunit oqaaserisimanerarneqartut Chambers-imit oqaatigineqartunik uppersarsaanngimmata, kisiannili oqaluuserisaat assigiinngitsuullutik: Chambers-ip atortussiat paasissutissallu isortuussat pigut paasissutissisut kinaaneri isertuunneqartut sakkussiat pillugit oqaaseqartinneqarput.

Aamma isumaliutigineqarsinnaavoq Chambers-ip oqaluuserisamini oqariartuutit marluk eqqartorsimagai, siulleq isertuussat pineqartut aserorneqarsimanngitsut, kisiannili nassaarineqaratik, aappaattullu pineqartut sequmissimasut paasisassaajunnarsimasulluunniit, taamalu atortussiat immikkuualuttortaattut piujunnarsimallutik. Taavalu naqissuserniarlugu oqaatigisariaqarpoq: Oqariartortitat isertuunneqartut sakkussiamik qimatsisoqarsimaneraanerat uppersarneqanngitsaq, oqarneq taanna Chambers-ip oqaaserisimasaanut uppersaataanngilaq, kisiannili tassaalluni oqaaseqaat immikkoortoq tigussaasunngortikkuminaatsorlu.

BBC-mi allaaserisaq ingerlaqqippoq: "Ajunaarnerli, saliineq aamma qaartartumut qimanneqartumut atatillugu eqqumiitsut taamanikkut pisunut malinnaasusunit "naalliuutaapput", – aamma inuit maanna taavani inuusut akornanni, – avatangiisinut peqqissutsimullu tunngasutigut ernumassuteqartuarneq atuulluni, taamani 1968-imi pisimasut kingunerisaannik. Oqaaseqaatit uku kingullit qanorluunniit siunertaqaraluarpata, oqaaseqaatit atuarneqarsinnaapput *argumentum ad misericordiam*-itut [tunngavilersuutitut naakkigin-neqqusaarutaasutut, piviusunik tigussaasunik tunngaveqanngitsutut], taamaasillutillu siunertaqarlutik tunngavilersuutitut uissuummititsiniutitut.

New York Times -p qarasaasiatigut allaaserinnittarfiani – blog-imi pingaarnermi – Lede-imi aviisimi aviisiliortut ilaata, redaktionssekretær-ip Carla Baranauckas-ip, Columbia Universitetem Graduate School of Journalism-imik angusaqarsimasup Chambers apersoramiuk imatut issuarpaat: "Oqarpoq, taamani ujaasineq taamaatinneqarmat pakatissutaasimavoq, kisiannili taamani naatsorsuutigineqartoq tassaavoq brintbombe pineqartoq USA-p nassaarisinnaanngippagu taava aamma allat nassaarisinnaanaviannikkaat". Dr. Chambers brint-imit qaartartorsualiamik, – brintbombe-mik, – taasilluni oqarsimanngisaannarpoq. Atom-ip nukinganit qaartartorsualiornerup siammartitserneqarnerat kiisami *New York Times*-imi aaqqissuisoqarfiit angusimavai, – immaqa IAEA-mit misissuiffissatut siunnerfissaq tulluuttoq.

Lede-imi pisortatiguunngitsumik ussataasoq T.S. Eliot-imeersuuvoq: "Immature poets imitate; mature poets steal; bad poets deface what they take, and good poets make it into something better, or at least something different". Atuartup immaqa eqqarsaatigisimasinnaavaa pissusissamisoortumik kukkunerunersoq eqikkaassalluni Carla Baranauckas taalliortutsialaasoq.

Nunarsuarmioqataasut akornanni tusagassiuutini suliap sammineqaleruttorneqani kisiartaalluni Hans M. Kristensen, Federation of American Scientists imi suliniutinut pisortaasoq, allaasumik isummersoqpoq. Taanna Italiamiut isiginnaarutikkut kanal-iannut Panorama-mut oqarpoq pappialaatit sammineq takusimasami ersersikkaat qaartartorsuit sisamaat pingasut allat pineqartut assigalugit aserorsimasoq ["Le carte che ho potuto studiare lo dicevano che anche la quarta bomba andò distrutta, come le altre tre"] (Kristensen 2008).

Siuliani eqqartorneqartut naatsut nunanut allanut ministerip apeqquutigisaan tamakkiisumik akissutissaqartingajareerpaat. 2008-mi qaartartorneqartut tammaasaqartoqarsimaneranut tunngasuusinnaasunik nunaanik unnerluutiginnittoqanngilaq, aammalu pappilissat saqqummiunneqartut DUPI-mit 1994-imi tamanut takusassiarineqartuniit allaanerussuteqangaanngillar, pappilissat pineqartut taamanimiilli København-imi ammasumik nassaaqalerput, aammalu ilaatigut 2000-imi *Jyllands-Posten-imi* allaaserisami atornerqarluk. Tamanna tunuliaqutaralugu ajornanngitsumik tunngavilersuisoqarsinnaavoq amerikkarmiut danskullu pisortaasa 1995-imi aamma 2000-imi akissutigeritigaannut ilassutissaqanngitsoq.

Qanillatorneqarpoq, kisiannili qanittuararsuunngilaq, ministerip apeqquutigisaanut naammaginartumik akissuteqarnissamut. Tassani ministerip allagaanik taamatut atuarneq naammassiniaaginnarnerussaavoq. Tamatumunngalu pissutaasoq pingarnerpaq tassaavoq arlaannaannulluunniit attuumassuteqanngitsunit professioniliusunillu pappialaatit pineqartut misissorneqarsimangisaannarmata. Naammaginartumik nalilersuiffiusunillu misissuisoqarsimanginnerata kingunerisaanik pisariaqalerpoq minnerpaamik arlaannaannulluunniit attuumassuteqanngitsunit nalilersuiffiit ilaannik saqqummiussisoqarnissaanut, pappialaatit tamanut takusassiarineqarsimanerut eqqarsaatigalugit, taamaasiornikkullu immaqa aamma pisortatigoortumik oqaaseqaatigineqarsimasut ilaasa, ilimaginninnerullu eusagannorffimut assersuutigalugu 1987-imi, 1988-imi, 2000-imi aamma 2008-mi saqqummiussorneqartarsimasut eqqarsaatigalugit.

Amerlasuunut immaqa tupaallannarsinnaavoq arlaannaannulluunniit atanngitsunit professioniliusunillu nalilersuisoqarsimanginnera. Tassani nassuiaatissaq tassaagunarpoq suliani Thule-mut attuumassuteqartumut amerikkarmiullu taavaniissimanerannut tunngasuni sammisaq apeqquellu sammineqartartut ukiut ingerlaneranni allanngoriartorsimanerata. Qanqa

sammisaq tassa mittarfeqarfis atortorissaarut imi ajunaarner Thulemi mitt H.C. Hansen-saqqummiunnt statsministerit

H.C. Hansen-i sammineqarpo imit (DUPI) sa 1968-imi ajuna Kisiannili DU qanoq pisiman

Ukiuni kingull qinngornerit uk sammineqarne sammineqartu.

DIIS qanoq i DIIS pappialaa isiginnittumik i pisimasunik nal pisimasut nipaa titarnerit oqaase rsigunnaartin takuneqarsinni aalajangersaavi

Iisimasagut naa oqaluttuarisaar sakuutit pineq DUPI-mit nalu aammalu paasis tassani atornerq

sammisaq tassaanerüsimavoq 1953-mi Uummannami najugallit nuuttitaanerat, mittarfeqarfissuarmi silaannakkut sorsunnissamat illersuutaasussanik atortorissaarusersortoqarneranut atatillugu, tamatumalu kingorna 1968-imi ajunaarnerup kingorna peqqissutsimut tunngasumik apeqqutit, kiisalu Thulemi mittarfimmuut atatillugu nunanut allanut tunngasumik apeqqutit, H.C. Hansen-ip pappialaataanik taaneqartut 1957-imeersut avammut saqqummiunneqarnerannut atatillugu. (H.C. Hansen taamanikkut statsministeriuvoq).

H.C. Hansen-ip pappialaataanut tunngasumik oqaluttuaq immikkut sammineqarpoq atuakkiani marlunni 1997-imi Dansk Udenrigspolitisk Institut-imit (DUPI) saqqummersinneqartuni. Atuakkani pineqartuni misissorneqarpoq 1968-imi ajunaarnerup oqaluttuassartaa naalackersuinikkullu kingunerisai. Kisiannili DUPI-imut misissugassanngortinneqarsimangilaq qaartartorsuit qanoq pisimanersut.

Ukiuni kingulliunerusuni sammisat qitiutinneqartut tassaasimapput qinngornerit ulorianartut peqqinnissarlu. Piffissami matumani apeqqutit taakkua sammineqarnerat pissusissamisoorutut ippoq, aammalu ilisimatusarnermi sammineqartussaqqillutik.

DIIS qanoq iliorsinnaanersoq

DIIS pappialaatit pigineqartut tunngavigalugit oqaluttuarisaanermi isiginnittumik ilisimatusarnermik ingerlatsisinnaavoq, paasisat tunngavigalugit pisimasunik nalilersuisinnaalluni, aammalu pisimasut ersersinniarsinnaallugit, pisimasut nipaarussimasutullusooq isikkoqaleraangata, imaluunniit oqaatsit, titarnerit oqaaseqatigiiaalluunniit isertugaatitut oqartussaasunit susassaqtunit ersigunnaartinneqarsimagaangata, kingornatigullu tamanit takuneqarsinnaasunngortinneqarlutik pisortanit taakkunannga aalajangersaavigineqarsimagaangata.

Ilisimasagut naapertorlugit siullermeersumik aatsaavissuaq pappialaatit pineqartut oqaluttuarisaanermik ilisimatuunit aqqissuussamik misissuiffigineqarput, sakuutit pineqartut qanoq pisimanerannik qitiutitilluni. Oqaatigineqareersutut DUPI-mit nalunaarusiami 1997-imeersumi tamanna qitiutinneqarsimangilaq, aammalu paasissutissanik allarluinnarnik tunngaveqarsimalluni, – paasissutissat tassani atorineqarsimasut DUPI-mit katersorneqarsimapput amerikkarmiut

danskillu toqqorsiviiniit assigiinngitsuniit. DUPI-p saqqummiussugal annertunerusutigut ukiuni 1968-i sioqqullugu pisimasunut sammistuupput, aammalu 1968-imi ajunaarnek sammineqarsimasaraangami annertunerusutigut nunat akornanni pissutsinut atasumik kingunerisimasaanut tunnganerusarluni.

Danskit ilisimatusarnikkut suliniutaat taanna kingusinnerusukket ersersinneqarpoq atuakkiat XII-anni *Foreign Relations of the United States-imi, 1964-1968-imi (FRUS)*. *FRUS-imi saqqummersitaat tullerilaartut* tassaapput amerikkarmiut pisortatigoortumik saqqummersiteegaat, amerikkarmut nunanut allanut tunngasumik ingerlatsinerminni aalajangersartagaat annertunerusut pillugit, aamma diplomaatit suliamik ingerlatsineraat pillugu. Saqqummersiteegaat State Departments-p oqaluttuarisaanermut allaffianit suliarineqartut 1968-imi aallartinneqarpoq, maannamullu saqqummersitaat acuakkar 350-ii sinneqarlutik.

DIIS-ip oqaluttuarisaanermik ilisimatusarsimasut pisinnaasannik suliaqarsinnaavoq, tassalu pereersut uterluni qanoq ingerlasimasinnaaneraat ersersinniarsarisinnaavaa, qangalu pisimasut qanga pisimansut qanoqlu tullerinneqarsimansut ersersinniarsinaallugu. Kisiannili DIIS-ip pappialaatit ingeniörp, fysikerip, nakorsap allallu ilinniagartuut isaannik iseqarluni misissorsinnaangilai.

DIIS kernefysik-ip qinngornerinut ulorianartunut tunngasuni imaluunnilit ilisimatuussutsimut tunngasut tamatumunnga qanittut pillugit suliasaqarlinnut immikkut ilisimasaqanngilaq, taamaattumillu tamakkununnga tunngasut attornaveersaassavagut, pisimasulli qaartartorsuit qanoq pisimasinnaanerannut attuumassuteqartut kisiisa sammissallutigit. Kisianni apeqqute taakkuu tegeqqutut immikkuullarissutut matoqqasuunngillat, suliasalli uani eqqartorneqartup ilaanut allanut aamma pingaaruteqarlunnarlutik.

Aallaqqaasiutitut oqaasissat annikitsut

Oqaatigineqartutut 1968-imiilli pisortatigoortumik nassuiaatigineqartarpoq qaartartorsuit sisamat timmisartorsuup nakkarneratigut tamarmik aserorneqarsimasut. Pissutsinilu arlaqartuni pappialaatit tiguneqarsimasut pisortatigoortumik nassuiaat taanna tapersertutullusooq ippaat.

Assersuutigalugu SAC Disaster Control Team siusissumik nalunaarustamini januarip 27-iani 1968-imeersumi allappoq, – timmisartorsuup nakkarneranille

ullut arfinilli atasut naluna: uppernassuse minnerpaami sikup qulaani sisamaasut kiq aamma sakku nassaarineqat isertugaajunn:

Issuaaneq siu matuma piss: periarfissaqar nalornissutec

Maluginiakkk sanngilaatigut siunertaraa pi arlaannaannu eqqarsaatitsiu ingasaassinat

Suna angus Neriuutigaaq pitsaannerusu: qanoq paasin tamakkiisum "poortorlugi

Sapinngisarp poortorneqa paasiuminars ersersinniass:

Qularnartooq tunngavigalut soqutigisaqa

ullut arfinillit qaangiutiinnartut, – “serienormut tullerriiaartut atortussianut atasut nalunaarsorneqarsimasut maannamut nassaarineqartut tunngavigalugit uppernassuseqartunik takussutissaqarpoq sakkut akuerisaasut qaatartortaat minnerpaamik qaartartorsuit niaquusaaniittut qaarsimasut, sikumi imaluunnit sikup qulaani. Eqikkaaneq taanna tunngaveqarpoq qaartartorsuit pineqartut sisamaasut kigaallassaataasa inissisimanerannik, puujaasat tritium-iusut pingasut aamma sakkussiat pingasuusut “secondaries”-ertaasa assigiinngitsut pingasut nassaarineqarnerannik” (dok. 107132). Pappialaat taanna 1988-imili isertugaajunnaarsinneqarpoq.

Issuaaneq siulianiittoq siusissumik suliaasoq ilanngupparput, misissuinerup matuma pissanganartortaa tamaat peereerumanagu. Issuaanerup suli periarfissaqartippaatigut qaartartorsuit sisamaata qanoq pisimasinnaaneramik nalornissuteqarnssatinnut.

Maluginiakkartali siulliup suliassap pingaernerup suuneranit paatsiveerusas-sanngilaatigut. Soorluli ataani nassuiarneqartoq nalunaarusiornerup matuma siunertaraa pisimasut paasissutissanik pappialaatigineqartunit tunngaveqartumik arlaannaannulluunniit atanngitsutut nalilersorneqarnissaa. Siunertaq taanna eqqarsaatitsinniitillugu matu amatinniarparput nassuiaatinut sunulluunniit ingasaassinani-naapertuuttumilli pappialaatinut tapersiissutaasinnaasunut.

Suna angussallugu naatsorsuutigineripput

Neriuutigaarput amerikkarmiut pappialaataannik peqqissaartumik misissuinerup pitsaanagerusumik paasinnissinnaalersissagaatigut pappialaatit pineqartut qanoq paasineqarnissaannut aqutissiuussisumik, paasissutissammi pisimasut tamakkiisumik paasineqarnissaannut tunngaviusussat amerlasuutigut “poortorlugit” suliarineqartarsimmata.

Sapinngisarput tamaat suliniassaagut pappialaatit imaarisaasa poortorneqarsimasut imaluunniit ersernerluttunngorlugit allanneqarsimasut paasiuminarsarniarlugit, taamaasillutalu poortorneqarnerannut siunertaasut ersersinniassallugit.

Qularnartoqartipparput pappialaatit poortorneqarsimasunik oqaasertallit tunngavigalugit inuit tamat apeqqutit akissuteqarfigineqarnissaannik soqutigisaqarfigisaat inaarutaasunik akissuteqarfigineqarsinnaanerat.

Taamaakkaluartooq neriutigaarput apeqqutit pineqartut pillugit matusisuunngitsumik isumaliutersuutit aamma naleqarumaartut. Takusinnaalissagutsigu annertunerusunik angusaqarsinnaassasugut, taava tamanna tupaallaatigalugulu nuannaarutigissavarput.

Misissuinerup immikkuualuttortalersukkap aallartinnginnerani oqaatigisariaqarpoq timmisartumut, qaartartunut, nakkarfiusumut, immap naqqanut aamma aqqartartumut atorneqartumut tunngasut paasissutissat tunngaviusut nalunaarusiamut ilanngussami appendiks-imi takuneqarsinnaammata.

Kiisalu Excel-ark paasissutissanik tunngaviusunik imaqqartooq pappialaatit 348-it pillugit DIIS-ip qarasaasiatigut quppersagaani website-mi aaneqarsinnaapput. Toqqorsivimmi tassani pappialaatit ilaanniit saqqummiussat nassaassaapput, paasissutissat tassaallutik nalunaarusiamut uunga atatillugu immikkut soqutiginaateqartutut isigisagut, taakkualu qalipaasikkamik nalunaaqutsigaapput. Pappialaatit pineqartut periutsit assigiinngitsut atorlugit immikkoortitserneqarsinnaapput; atuakkiortoq / pisortaqaarfik saqqummiisoq, ulloq saqqummiunneqarfiat, ilaatigullu aamma nalunaaquraq minutsillu isertugaataajunnaarnerannut piffissaliussaasut il.il. tunngavigalugit. Nalunaarusiap qarasaasiakkut webside-iani aamma Thule-mi aqqartartup aqqartarsimaneraniit assilisat katersat takusineqarsinnaapput.

Nal

Kap.
tann
pissi

Kap.
Aju
qaar
illoq

Kap.
marl

Kap.

Kap.

Nalunaarusiat: Kapitalit 3-miit 7-imut imaat pillugit

Kapitali 3 danskisut quppernernik 82-inik takissuseqartoq nalunaarusiami tannersaavoq. Siullermeerutaasumik nalunaarusiortoqarpoq imarisamigut pissusissamisoortumik tulleriinnilersugaasumik.

Kapitali 4 Palomares-imi 1966-imi ajunaarnermut assersuusianik imaqarpoq. Ajunaarnermi tassani timmisartorsuaq Thule-mi ajunaartup assinga qaartartorsuarnillu aamma assinginik usisoq pineqarpoq. Palomares tassaavoq illoqarfeeraq Spaniap kujataata kangiata sineriaaniittoq.

Kapitali 5 eqikkaaneruvoq nalilersuinermi inernerusunik, immikkoortuni marluusuni: sakkussiat qaqqinneqartut aamma plutonium-imut naatsorsuutit.

Kapitali 6 eqikkaaneruvoq qaartartorsuit qanoq pisimanerannut uppernarsaatinik.

Kapitali 7 eqikkaaneq, uani tulliuuttumiittoq.

7. Eqikkaaneq

Atomip nukinganik qaartartorsualianut Thulemi timmisartorsuup ajunaarneratigut annaaneqartunut atatillugu oqaluttuarisaanermi pisimasunik "sanaqqiinermit" paasissutissat tunuliaqutaasut ilaat ersigunnaarsagaapput imaluunniit pissarsiassaajunnaarsimallutik.

Pisimasuni sammiviit ilaannut eqikkaaneq una qanga pisimasunut tunngasuni uppersaatissalinnik saqqummiussisinnaangilaq. Tamanna oqaluttuarisaanermik suliaqartunut cakornartuungilaq – taakkuami pisimasinnaasutut ilimagineqarsinnaasut tutsuigiartullu naammagisariaqartarpaat.

Pissutsit taamaattut ilisimallugit imaattunik eqikkaavugut:

Paasissutissanik aallerfigineqartut

Nunanut allanut ministerip DIIS-imut ersarissumik apeqqutigisaa tassaavoq, pappialaatit 348-it BBC-mi aviisiliortup Gordon Corera-p 2001-imi pissarsiarsaal paasissutissanik nutaanik aalajangiisunillu imaqarnersut, amerikkarmiut energiministeriaata (DOE) isertugaataajunnaartutut 1986-imiit ukiunilu tulliuuttuni nalunaarsorsimasaanut 1994-imilu septembari qaammat tamanut saqqumisunnigortinneqartunut sanilliullugit.

2008-mi qaartartorsuit pillugit pappialaatigineqartut tunngavigalugit pasilliissutinik nutaanik saqqummiussisoqanngilaq, aammalu tunngaviusut annertunerusutigit taakkuinnarput DOE-miit 1994-imi tamanit tiguneqarsinnaasunnigortinneqartut, ukiorlu 2000 *Jyllands-Posten-imiit* allaaserisami atorneqarlutik. BBC-p pasilliissutaata aappa, tassalu aqqartartuaraq iluaqutigalugu immap iluani misissuisimanerup siunertarpiaanik isertuussiniartoqarsimasoq, taanna nutaarsiassatut taaneqarsinnaavoq, nutaarsiassaqarfinni sammineqarnera isigimagaanni, kisiannili paasissutissaq taanna ilisimaneqarluareersumit pappialaammik tunngaveqarpoq, februari qaammat 1991-imi tamanut takusassiarineqarsimalluni, aammalu pappialaatit 317-it ilagalugu.

Nalunaarusiaq una annertunerusutigit pappialaatit katersat 348-it tunngaviginerullugit suliaavoq, tassa imaappoq; amerikkarmiut pappialaataat

amerlasuutigit ukiut 20-ingajaat matuma siornatigulli isertugaataajunnaarsimasut, kisiannili aamma pappialaatit danskit allallu toqqorsiviineersut ilaatigit atorneqarlutik. Allatut oqaatigalugu; nalunaarusiami uani nutaartaasut tassaangillat paasisutissat suminggaaneereri, kisiannili nalilersuinerit pappialaatillu amerlasuutigit ilisimaneqarluareersut oqaasertaasa qanoq paasineqarnissaannik isummersuutit tunngavigalugit nassuiaatit.

Sakkussiarsuit pillugit

Nalunngereerparput sakkussiarsuit sisamaasut tamarmik timmisartorsuup nakkarneratigit aserorneqartut taamalu atorneqarsinnaajunnaartut. Taamaattoqarnera oqaluuserisassartaqanngilaq, tassami sakkussiarsuit sisamaasut pamiuusaanni deuterium/tritium-reservoir -it nakkarnermi napimmata, nakkarfiusullu eqqannguani katersorneqarlutik.

Ersarissumik akissuteqarsinnaavugut: Qaartartoqanngilaq, qaartartoqarsi-manngisaannarpoq aamma amerikkarmiut qaartartunik ujaasinngillat.

Takussutissalimmik sakkortuumik ilimanaateqarpoq primaries sisamat tamarmik nakkarnermi qaartoornerit aqqutigalugit aserorsimassasut. Primaries tassaapput qaartartorsuarni "alloriarnerit" siulliit.

Plutonium qaartartorsuit sannaanni siullermi inissisimasut sananeqaatit minnertut – partikelitut iluseqarlutik qaartoornermi tassungalu atasumik ikuallanermi siammarneqarput.

Tamanna pingaaruteqartutigit tamatigit assersuunneqarsinnaavoq sakkukinnerugalartumik qaartoornerni Palomares-imi ajunaarnermut atatillugu pisimasumut, uani pisimasoq ukiunik marlunnik sioqqullugit qaartartut qaajasut qaartoornerannut, aammalu tamanna annertuutigit naapertuulluinarluni Palomares-imi atortorissaarutit pineqartut secondaries-ertaasa qanoq pisimani eqqarsaatigalugit, taamatuttaarlu partikel-it pisumi qaartoornermut aallarniutaasut Palomaris-imi qanoq siammarsimanagerisa pissusaannut naapertuupput.

Aammartaaq tunngavilersuutigaarput secondaries-it sisamat tamarmik aserorneqarsimasut, kisiannili tamatigit ingerlaannartumik suujunnaarsinneqarnerannik kinguneqanngitsumik, immikkoortunut taakkununga primaries-inullu tunngatillugu.

Plutonium pillugu

Maannamut innuttaasut akornanni nalornissutigineqarsimavoq ilumut qaartartorsuit sannaanni siullermi inissisimasut primaries sisamat tamarmik nakkarnermi qaarsimanersut. Qularneq taanna pissuteqarpoq isumaqartoqarmat nikingassuteqartut 24 kg. plutonium qaartartorsuit sisamat primaries-ertaasa sakkugineqarsinnaanissaminut ataatsimut pisariaqartitaat, aammalu ajunaarnermit pisortat nalunaarutaat naapertorlugit nassaarineqartucut oqaatigineqartut 6 kg. missaanniittut.

Innuttaasut akornanni qulartut taava oqassapput imaaninnaavoq qaartartorsuit primaries-ertaat tamarmik taava qaarsimassanngitsut (tamatumani kingunerissammagu qaartartorsuarmik "amigaateqartoqartoq"), imaluunne taamaassimangippat maqaasineqartut 24 kg.-uusorineqartullu eqqortumik nassuarneqarsimannngitsut (tamatumalu kingunerisimassallugu minguitinernerup nassuerutigineqartumiit annertunerunera).

Ukiut qulikkaartut arlaqartut ingerlaneranni oqallisereerluta isumaqarpugut aalajangiutereerlutigu plutonium 239 qaartoormermit nalinginnaasumit siammartitserneqartoq qaartartorsuit sannaannit siullernit inissisimasut sananeqaatitut mikisuararsuurtut siammartitserneqarsimasut, siammartitserneqartullu plutonium 239 sakkussianiittoq annertoqatigissagaat.

Tamanna ajunaarnerup misissuiffigineqarnerani nikeriarneruvoq pingaaruteqartoq, naak angusarineqartumut tassunga killinnissaq qaffasinnersumik ilisimatusarnerunngikkaluartoq. Apeqqummut tassunga atatillugu pingaaruteqartoq tassaavoq, paasisutissani pineqartuni kisitsisit pillugit allakkatigut suliap pisortatigoortumik nassuiaataasarsimasut nalornissutigineqarsinnaanerat peersinnaammassuk, qanoq pisoqarsimanageranillu paasinninnermi nutaamik ingerlaqqinnissamut aqqutissiuussinnaallutik, apeqqummut tassunga tunngatillugu tatigeqatigiinnissamik pisariaqartumik pilersitsisumik. Kisiannili taanna kisiat tungavigalugu plutonium-imut naatsorsuutinik inaarutaasunik suliaqarsinnaanngilagut. Suliassaq taanna pisortaqaarfinit pinngortitalerinemullu ilisimatuunit suliassaammat.

Taassuma inernera, sunaaffami ajornanngellaq, uani misissuinermit tassaavoq *heureka* -t ilaat, – tassalu imatut paasisassaq, "ila tassa nassaareqaara". Soorlumi ilaanni pisoqartartoq, inernissaa aajuna "siuninguaatsinni". Sapaatip akunnerini arlalinni allaaserisat misissoreerlugit, immikkullu ilisimasallit

isu
all:
All
na:
ato
tak
Sul
ima
196
ma:
kati
195
- aq
ann:
plut
sakk
plut
Kisi
oqar
Imm
ami
Thul
qima
nik,
Tunr
kapit
secor
nassit
appa
tamar
Sakkt
oqim:

isumasioraluaerlugit, iluatitsiffiunngitsumik, – sakkussakillisaaneq pillugu allaaserisat saaginnarpagut.

Allaaserisani taakkunani tunngavissatut nalunaarneqarsimavoq naatsorsuutigineqassasoq 2 kg. plutonium 239, sakkussiamut ataatsimut atorneqassasoq. Tamatumalumi kingorna paasissutissat tullerriaaginnarlutillusooq takkussuutilerput, tamaannarmik assigiimmik tikkuussisut.

Suliami uani erlinnartuutit annersaat tassaavoq assaannarmik allallugu imaqarniliami titarnerit marluk pingasunik kisitsisitallit, februarip tallimaanni 1968 Washington-imi allanneqarsimasoq. Imaqarniliatut allatami titarnerit marluk taakkua tunngavigalugit anguarput plutonium 7,5 kg.-p missaannik katillugu annertussusilik, sakkussianut sisamaasunut.

1950-ikkunni aammalu 1960-ikkunni sakkussiat qeqqanni – *fissile*-usoq – aggugaq, tassaasarpoq urani 235 annertooq aamma plutoniummi 239 annikitsaq. Nalilersuinermi sakkussianut taamani sanaajusunut tunngatillugu plutoniummimik 239 2 kg.-p missaa aallaavigineqartarpoq. Kingusinnerusukkut sakkussiaasuni uran-i annikinnerusarpoq imalunniit peerneqartarluni, taavalu plutoniumi atorneqartussaq immaqa 4 kg. missaanut annertusineqartarluni. Kisitsit 4 kg. sakkussianut nutaaliaanernut tunngatillugu amerikkarmiut oqartussaasuinit isertugaataajunnarpoq 1994-imi.

Immap iluani qanoq iliorneq aamma “atortorissaarut amigaataasoq”

Thule-mi immap naqqanut atomip nukinganik sakkussiarsuarmik qimatsisoqarnikuunngilaq. Aamma sakkussiarsuit atortorissaarutaannik secondary-nik, – qaartartorsuup sannaata aappaannik – immami qimataqartoqarnikuunngilaq. Tunngavilersuutit uppersaartit eqikkarlugit allaaserineqartut nalunaarusiap kapitaliisa arfernanni nalunaarsorneqarsimapput, ilaatigut pivusoq tassaasoq, secondaries-it pingasuusut (94%) ajunaarfimmiit qaqinneqarnerat, USA-mullu nassiunneqarlutik. Secondary-t – qaartartorsuup sannaani immikkoortut aappaat, – mikisualunngortitersimapput, normulersorneqaratillugu, sikumilu tamanut tamaanga siammartitersimasut nassaarineqarlutik.

Sakkussiarsuarnit taamaallaat pingasuniit secondaries-it pineqarsimappata oqimaassutsip 94%-ip anguneqarsinnaanissaa ilimanarpiannngilaq.

Ilimanarneruvorli kisitsit 94% anguneqarsimassasoq sakkussiarsuit sisamaasut secondaries-ertaannit katersat pineqarsimappata.

Ilimanarpoq 1968-imili amerikkarmiut oqartussaasuisa ilisimareersimassagaat secondaries-it sisamaasut qanoq pisimanerat. Taamaassimangippammi paasiuminaatsorujussuussaaq Sandia Corporation qinnuvigisinnaammassuk Bylot Sund-imi aqputaasimasut qanoq issimaneri nalunaarsoqqullugit, sakkussiap atortorissaarutaanut suunerannik allaaserineqarluarsimaq isumut tunngatillugu. Atortorissaarut ataasiinnavik pineqarsimavoq, qularutissaanngitsumillu secondary-meersuulluni. Misissuinnermi uani erlinnaartuutit taanna apparat.

Uagut isumaqarpugut amerikkarmiut marskal-ip ajaappiaa ujarasimagaat, qaartartorsuup secondary-a qeqqa fissile-usoq, – qussissoq, amerlasuutit tændrørimik aamma taaneqartartoq. Atortorissaarut taanna cylinderit iluseqarpoq isuulu ammalorsagaallutik. Sarfap ingerlaartup akimmisaartinneqarneranut pissutaaqataasoq (strømningsmodstandskoefficient) Sandia Corporation-imiit 0,6-itut sarfap akimmisaartinnera aamma 1,0 saneraaniit akimmisaartinnera naatsorsuugaavoq. Imaassimasinnaavoq ajaappissatut mattusuutut iluseqartoq, kisiannili ilimanarneruvoq ruujoriusoq isumigut illuttut ammarneqarsinnaajunnaagaq. Paasissutissiisut amerlasuunik uppernarsaatissanik saqqummiipput, februaari aamma martsii qaammat sikumiit taamaattunik arlalinnik katsersisoqartoq pillugu, aamma tamakkua sinnikuinik ujarlerneq sullap ingerlanneqarnerani aggustsip 1968-imi naanissaata tunngaanut ingerlanneqartoq.

Uppernarsaatissarpassuaqarpoq marskal-ip ajaappiaa taanna uran-imik 235-imik imaqartoq. Uagut isumaqarpugut paasissutissat pappialaatic marskal-ip ajaappiaanut innersuussisut, oqaatigineqartarmat "secondary pit" aamma oralloy pit", naak immikkut ilisimasalinnik nassaassaqaanngikkaluartoq taageriaatsinik uani pineqartunik eqqaamasaqarlutilluunniit ilisimasaqartunik. Naatsorsuutigigutsigu marskal-ip ajaappiaa uran-imik 235-imik 8 kg.-mik imaqartoq, taava taanna ulamertutut 4 dl.-p missaanik imaqarsinnaassaaq. Cylinderi taamatut imaqqortutigisoq assersuutigalugu 50 cm-mik takissuseqarsinnaavoq, ruujoriugunili issunerussalluni, assersuutigalugu 5,4 cm, iigai 5,5 mm-iugunik.

Taanna immap naqqani nasaariniassallugu mikisuaraavoq, ingammik aserorsimassaguni, aammalu ajunaarnerup kingorna aseqqukorpasuit allat

akornaniilluni. Kisiannili biilit tændrøriinit anneruvoq. Taamaattumik marskalip ajaappiaanik taaguusersimavarput. Angissutsimigut naleqqunnerummat.

Illumut atortorissaarut taamatukanneq angissuseqartooq ujarneqartooq ersarissivoq, amerikkarmiut aqqartartuata Star III-p immap naqqani ujaasineranit video-mik assilisat immiunneqarnerini, assaasap tigutsisip tiggummagu uani, allaaserineqartumut naapertuuttoq. Misissoqqissaarneqarnerminili nassaaq ujarneqartuugunanngitsoq paasinarsivoq.

Kiisalu aamma puigorneqassanngilaq ujaasisoqarnissaanik aalajangertut, ujaasisullu, siumut uppersarsareersinnaanngimmassuk atortorissaarut ujarneqartooq nakkarnermi "annassimassasoq".

Naatsorsuutigisariaqarpoq ujaasisut ammaffigisimassagaat ujarartik tuusintilinnorluni aserorsimassinnaasoq, allatulluunniit aserorsimasinnaasoq.

BBC-p immap iluani naqqanilu aqqartartumik atortoqarluni ujaasinerup qanoq isortuussaatinigera ingasaappaa. Suliaq taanna ingerlanneqarpoq danskit amerikkarmiullu ataatsimeeqattaareerlutik isumaqatigiissutigisaat naapertorlugu. H.H. Koch-ip, danskit atomenergikommission-ianni siulittaasuusup paasilluarsimavaa immap naqqani ujaasineq annertuuliuutissaanngitsoq.

Allatut oqaatigalugu siusinnerusukkut akissutaareersut annertusillugit utserfigeqqissinnaavagut: Qaartartoqanngilaq, qaartartoqarsimanngisaaannarpoq aamma amerikkarmiut qaartartunik ujaasinngillat. Marskal-ip ajaappiaa ujarpaat. Aamma primary-nik ilivitsunik imaluunniit secondary-nik pamiuusaanilluunniit ilivitsunik nassaartoqanngilaq.

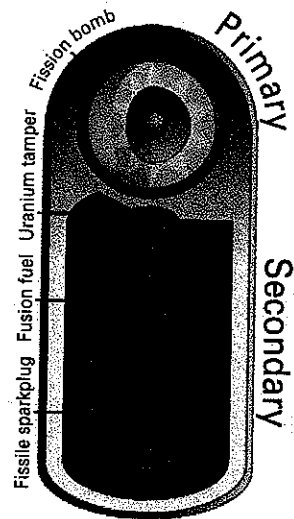
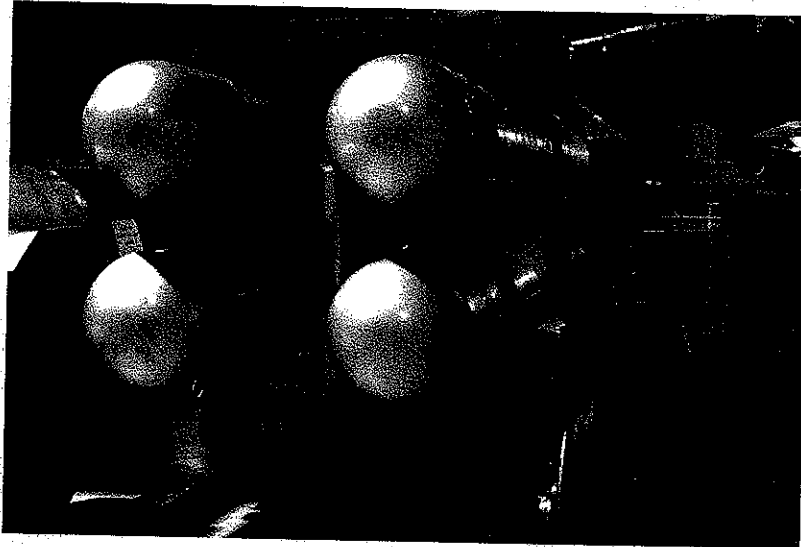
Immaqa inissami uani pissusissamisuussaaq nipaatumik paasitissallugu nunanut allanut ministerip 1987-imi aqqartartup suliai pillugit nalunaarutaata aallaqqaataa eqqaariigartup eqqorluinnartuummat.

Amerikkarmiut tassa sakkussiap atortorissaarutaanik ujaasipput, qaartartorsuariunngitsoq, aammalu qularutissaanngingajattumik secondary-p imaanik uran 235-imik. Ilimanaateqarluarporlu nalugaat immap naqqanut kivisimanersoq, imaluunniit nakkarnermini qanoq iluseqalersimasinnaanersoq, imaluunniit sulii piusinnaanersoq. Aamma immami nillertumi uran 235 aasarpoq.

Nassaassaqaarsimassagaluarpat taamani 1968-imi aggustip naalernerani nassaarinngilaat.

Palomares-imi qaartartorsuarmik aserorneqanngitsumik ujaasineq uani pisimasoq ukiunik marlunnik sioqqullugu sanilliukkaanni, Blyer Sund-imi qaartartorsuaqaarsinnaanerani takorluukkaat annerruumik eqqortuusinnaannginnerat naqissuserneqassaaq. Ersarilluinnarpomi Thule-mi immap iluani ujaasineq Palomares-imi pisimasumut iluatsiffiulluarmullu sanilliukkaanni pi-ngaanninnerujussuurtut Thule-mi pisaq nalilertariaqartoq.

Taamatut naliliivugut Washington-imi suliaq pillugu oqallinneq nalilersoreerlutigit, aammalu immap iluani misissuinerit pineqartut annertussutsimikkut assigiinnginnerujussuat takoreerlugu. Blyer Sund-imi sonar-it atorlugit 2003-mi Danmark-ip Kalaallit Nunaatalu geologitnik misissuiffiisa annertuumik misissuinerat ajunaarnermit aseqqukuusinnaasunik nassaarfiunngilaq, taamaallaat saviminikorsuaq. Erlinnartuutit imaanliinngillat, arkivini toqqorsivinniipput.

Qulleq: Brintimik qaartartorsualiat Mk-28-it sisamat.

Alleq: Brintimik qaartartorsualiaq "qupillugu", "Primary" sua/isua aamma "secondary" tullia, - kisianni pamiuusaa ilaanngilaq.